

НЕПЕРЕМОЖНИЙ ДУХ НАЦІЇ — МОВА

Мова була, є і буде неповторним кодом нації, визначальним чинником її утворення, утвердження й розвитку, збереження пам'яті, традицій та цілісності національної держави. Через мову сприймають націю, оцінюють її, ідентифікують, а кожний член національної спільноти пізнає власну співмірність із нею, самоідентифікується. Водночас нація реалізує себе в мову та у мові, збагачуючи її, розвиваючи та поширюючи її функціонування. Заявлені дві величини взаємопов'язані й значущість кожної з них пізнавані одна через одну. Геніальний пророк і фундатор української нації *Тарас Шевченко* озвучив сакраментальне:

**Ну що б, здавалося, слова...
Слова та голос — більш нічого.
А серце б'ється — ожива,
Як їх почує!.. Знать од Бога
І голос той, і ті слова
Ідуть між люди!**

Поет тричі повторює лексему “слово”, що відбиває звуковий і писемний вияви мови, її слів. Емоційність людини співвіднесена зі словом, адже *серце б'ється* та *ожива* через сприйняття рідних звуків: *як їх почує*. У слові закладено високу енергетику Духу нації, що через активний діалог із Душею нації наповнює її: *Знать од Бога І голос той, і ті слова Ідуть між люди*. Дух є осердям високого, узагальненого й цілісного, завдяки Духові збережено основу основ нації — мову. Душа ж емоційно й експресивно реагує на звучання, наповнюючи шоразу його новою силою, смислами, відтінками. У наведених рядках національний пророк наголошує на значущості звукової та писемної реалізації слова в їх функціонуванні. Силоне навантаження української мови в її повноцінній реалізації в усіх сферах національних викликів — державних (що охоплюють внутрішньо- і зовнішньодержавні), цивілізаційних — культурних, технологічних, інформаційних, економічних та ін. Тому будь-яке звуження чи витіснення мови позначуватиметься відразу в іншій площині. Високий Дух міститься в мовній системі, а Душа мови — повсякденне звучання у різних формах.

Від самого початку постанови незалежності України “несе” напрацьовану століттями в імперських кабінетах важку спадщину мовної політики, де слово народу позбавлене було повноцінного функціонування. Тому сьогодні, як ніколи, потрібна стратегія перемоги та розвитку, виплекана національно-українським Духом, українською Душею та Мовою.

Невже ми не спроможні на перемогу та вирішення мовного питання, що є визначальним для існування Держави, її статусу у світовому співтоваристві?!

За всю багатомілітичну історію на теренах сучасної України сформувався широкий спектр мовного суголосся. Природно було очікувати, що головною гармонією в цьому спектрі мала постати українська мова. Однак через імперські зазіхання Москви на все українське цього не сталося. Мовне питання впродовж віків було ареною жорстокої боротьби українського народу за право використовувати свою мову, за самозбереження і самореалізацію.

Власне, чому мова? Бо мова — це код нації, визначальний чинник самоідентичності громадянської спільноти, соборності, від усвідомлення якого залежить шанс нації на існування та розбудову держави.

Розпад Радянського Союзу та проголошення незалежності України істотно змінили ситуацію на мовному фронті. Стаття 10 чинної Конституції України однозначно визначила статус української мови як державної та зобов'язала державу забезпечити запровадження її в офіційних установах як мову справочинства та повноцінне застосування в закладах освіти та науки як мови навчання, фахового становлення і професійного спілкування.

Водночас доводиться констатувати, що це конституційне положення про державну мову втілювалося в життя упродовж останніх 20-и років дуже повільно, без належної підтримки з боку владних структур та за відсутності реальних механізмів його реалізації. Це зумовило той факт, що соціуму насаджували демонстровану зневагу до української мови, проголосували заклики до запровадження російської мови як засобу міжнаціонального спілкування та ін. І навіть після Революції Гідності в нас і досі є чинним ганебний для незалежної держави Закон України “Про засади державної мовної політики”, відомий як закон “Ківалова—Колісниченка”, активно функціонують антиукраїнськи налаштовані ЗМІ, що нав'язують свою позицію як визначальну, під гаслом захисту мов національних меншин сповідують політику відсторонення державної мови від її функціонального навантаження на єднання усіх.

Реакцією на таку ситуацію є опрацювання принципово нових засад мовної політики з опертям на глибинний доцентрово соборний імператив державної мови, розроблення мовних законопроектів, які наразі обговорюються у Верховній Раді та серед широкого загалу громадян України.

Очевидною є необхідність покласти край у приниженні статусу державної мови та внесення змін до нормативно-правових актів України з мовного питання, оскільки без вирішення цього питання розробити та реалізувати Стратегію перемоги та розвитку України у XXI ст. неможливо. Звичайно, подані до Верховної Ради мовні законопроекти вимагають неупередженої експертної оцінки, потребують ґрун-

товного аналізу напрямів їх реалізації та дійовості запропонованих механізмів. Потрібно об'єктивно зважити усі позитиви й негативи кожного мовного законопроекту. Інтелектуальна еліта має своїм обов'язком долучитися до їх обговорення для підготовки оптимального для сучасних умов законопроекту, основною метою якого є високопрестижне та обов'язкове вживання української мови в усіх сферах держави, забезпечення розбудови її інтелектуального й технологічного навантаження, повноцінне розширення її функціонування в інформаційному та кібернетичному просторах без примусу для широкого загалу.

Сьогодні поки що важко дається перемога на всіх воєнних та соціо-гуманітарних фронтах, бо громадянське суспільство перебуває в надзвичайно складному стані, а влада не спроможна знайти адекватні важелі його консолідації. І лише за умови досягнення і владою, і суспільством закономірностей еволюційного розвитку держави та за наявності їх спільної волі до перемоги й до змін можна сподіватися на розбудову незалежної Соборної Української Держави відповідно до вимог нового світопорядку.

Мова є елементом культури, і водночас вона формує культуру, бо поза мовою сприйняття культури народу, усвідомлення цього народу є зовсім іншим — відстороненим, почасти абстрагованим. Мова наповнює народ силою, дає йому крила на цивілізаційному поступі. Та й нація закінчується там, де втрачено силове поле мови й де звуки її позбавлені пам'яті. Мова живить народ лише її притаманною силою та енергетикою. В усіх цих міркуваннях реальність проглядається очевидна. Адже нищення мови народу — це відсторонення її від державобудівничих та націєтвірних процесів. Саме тому в усіх недоутвореннях в ОРДЛО планово відсторонено українську мову від об'єднаного навантаження, від її силового поля єднання із загальнодержавним простором. Навіть більше... Надзвичайний поспіх у силовому переміщенні всього українсько-державного на маргінесі в недоутвореннях в ОРДЛО підтверджує якраз високий потенціал української мови, української культури, а відкидання і заперечення її різними циркулярами — це чергова спроба довести, що українська мова не може поставати державотвірною. І нічого, що такі недоутворення є вторинними не лише в сприйнятті всього світу, а й вторинними за мовно-культурним наповненням, бо його ж просто немає, зате ті, хто нарекли себе керівниками, вважають — мети досягнуто: протиставлено цивілізації. Якраз цього не відбулося, адже бездуховність, відсутність власного мовного тла і вигнання усіх за мовною та культурною ознакою робить приреченим таке недоутворення уже в мить намагання його сформулювати.

І все-таки є бажання наголосити на тому, що об'єднує усіх нас у рідній Україні — *Мова, Держава і Культура* (див.: Загнітко А. Мовний біженець — мовний переселенець. *Слово Просвіти*, Ч. 29. 20—26 липня 2017 р. С. 2—3 ([http://slovoprosvity.org/2017/07/21/movnyj-bizhe-nets-%E2%86%94-movnyj-pereselenets/\(26.08.2017\)](http://slovoprosvity.org/2017/07/21/movnyj-bizhe-nets-%E2%86%94-movnyj-pereselenets/(26.08.2017)))).

На сторінках “Світогляду” опубліковано вже чимало надзвичайно важливих матеріалів з актуальних питань мовного будівництва й мовної ідеології, мовної мапи Української держави й національно-термінологічного багатства та ін. Чергове число журналу містить новітні студії з проблем сучасної компаративістики з теоретичним обґрунтуванням засад останньої й статусу в розв'язанні важливих для лінгвістики питань походження мови загалом, її розвитку, формування мовних сімей та ін. До цього додаються дослідження з переосмислення (чи новітнього осмислення з опертям на методи, прийоми й методики природничих і технічних наук) прабатьківщини *Homo Sapiens* (у цьому разі використано інші терміни й поняття). На сторінках числа знайшли своє місце й надзвичайно глибокі дослідження з питань текстової лінгвістики (так звані “закриті тексти”), мовної пам'яті, взаємодії мов, ролі мови в становленні творчої особистості та багато іншого.

Відкриває число “Світогляду” ґрунтовна стаття з мовно-культурних проблем, у якій проаналізовано досить складні нормативні тенденції й ненормативні явища в сучасному лінгвосоціумі, охарактеризовано статусне навантаження засадничих принципів культури мови, а ширше — її стилістичного й стильового навантаження, а також заторкнуто низку питань правописної практики, її реалізацій в усному та письмовому мовленні. Ініціатором ідеї й організатором колективного дослідження є *С.Я. Єрмоленко* — член-кореспондент НАН України, доктор філологічних наук, професор, завідувач відділу стилістики, культури української мови і соціолінгвістики Інституту української мови НАН України, яка все своє життя присвятила вивченню української мови: студіювала граматику семантику, стилістику, лінгвістику тексту, культуру мови та ін. Високоавторитетними є її монографії “Фольклор і літературна мова”, “Нариси з української словесності” та ін., відомі також її вишівські навчальні посібники, словники, шкільні підручники. На особливу увагу заслуговує організаційно-наукова робота, створення власної наукової лінгво-стилістичної школи, а також діяльність С. Єрмоленко як голови Робочої групи Всеукраїнської правописної комісії.

Тож, щиро вітаючи Світлану Яківну зі знаковою датою — ювілеєм, — редколегія часопису “Світогляд” пропонує читачеві її нові мовознавчі спостереження, а також статті інших авторів, присвячені мові, літературі та іншим напрямам науки, освіти і культури сьогодення. ■

Від імені редакційної колегії

Анатолій Загнітко

доктор філол. наук, професор,
член-кореспондент НАН України,
завідувач кафедри загального та прикладного
мовознавства і слов'янської філології
Донецького національного університету
імені Василя Стуса у м. Вінниця